

آزمون (۱) نوبت اول

۲

الف) گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- ۱ میرزا محمدجعفر خورموجی مؤلف کدام کتاب است؟
 (۱) تاریخ ذوالقرنین
 (۲) حقایق الاخبار ناصری
 (۳) صدرالتواریخ
 (۴) تاریخ بیداری
- ۲ پس از فروپاشی سلسله صفویه، و فرصت را مغتنم شمردند و بخش‌هایی از ایران را اشغال کردند.
 (۱) هندوستان و روسیه
 (۲) فرانسه و انگلستان
 (۳) پرتغال و عثمانی
 (۴) روسیه و عثمانی
- ۳ قائم‌مقام پس از هفت ماه از مقام وزارت برکنار و کشته شد و مراد و معلم درویش مسلک شاه، به جای او نشست.
 (۱) حاجی میرزا آقاسی
 (۲) میرزا ابوالقاسم خان
 (۳) میرزا صالح شیرازی
 (۴) سپهسالار
- ۴ کالاهای اروپایی، به‌ویژه محصولات صنعتی صدمه شدیدی به صنایع ایران در عصر قاجار وارد آورد.
 (۱) انگلستان
 (۲) فرانسه
 (۳) آلمان
 (۴) روسیه

۲

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

- ۵ مورخان سنتی اغلب اهل شعر و ادب بودند و اساس کار آنان بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات‌شان بود.
- ۶ شاهرخ، نوه نادرشاه از قلمروی وسیع او فقط به دشت مغان اکتفا کرد.
- ۷ محمدعلی شاه سوء قصد نافرجام به جان خود را بهانه مقابله با مشروطه قرار داد.
- ۸ ویلسون، رئیس‌جمهور آمریکا پیشنهاد کرد، نهادی با عنوان «جامعه ملل» تاسیس شود.
- درستی / نادرستی (درس ۱)
- درستی / نادرستی (درس ۲)
- درستی / نادرستی (درس ۵)
- درستی / نادرستی (درس ۶)

۲

پ) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

- ۹ نخستین هسته گروه موسوم به روشنفکران را تشکیل دادند.
- ۱۰ اعتراض مدرس به قرارداد ۱۹۱۹ از دلایل مهم سقوط دولت است.
- ۱۱ فتوای در تحریم مصرف توتون و تنباکو، نقش اساسی در لغو امتیاز توتون و تنباکو داشت.
- ۱۲ از شاگردان برجسته ملاعلی نوری است، که موسس حوزه فلسفی تهران در عصر قاجار است.

۲

ت) جملات سمت راست را به کلمات مرتبط سمت چپ وصل کنید.

● انگلستان	● (۱۳) در زمان او ترجمه آثار اروپایی به تدریج آغاز شد.
● ثقة الاسلام تبریزی	● (۱۴) اولین رئیس‌جمهور آمریکا
● عباس میرزا	● (۱۵) عهدنامه مفصل و مجمل با آن کشور بسته شد.
● جورج واشنگتن	● (۱۶) نظامیان روس در تبریز این روحانی بانفوذ را به دار آویختند.

ث) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۱۷ در مورد هنر نقاشی عصر ناصری توضیح دهید.
- ۱۸ چرا امپراتوری اتریش - مجارستان مخالف وحدت آلمان بود؟
- (درس ۴)
- (درس ۶)

آزمون (۱۰) نوبت دوم

الف) گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- ۱ مشروطه خواهان با جلب حمایت چه کسی در گیلان، قدرت را به دست گرفتند؟
 ○ (۱) علیقلی خان سردار اسعد ○ (۲) صمصام السلطنه ○ (۳) محمدولی خان تنکابنی ○ (۴) پیرم خان (درس ۵)
- ۲ دولت موقت ملی در شهر ----- تأسیس شد، اما به دنبال شکست دولت ----- فروپاشید.
 ○ (۱) کرمانشاه - آلمان ○ (۲) کرمانشاه - عثمانی ○ (۳) کرمان - آلمان ○ (۴) کرمان - عثمانی (درس ۶)
- ۳ پیروزی ژاپن بر -----، انگیزه و جسارت ژاپنی‌ها را برای حمله به دیگر کشورها تقویت کرد.
 ○ (۱) شوروی ○ (۲) روسیه ○ (۳) آمریکا ○ (۴) چین (درس ۸)
- ۴ کدام گروه از همان ابتدا با الهام از افکار مارکسیستی به مبارزه مسلحانه روی آوردند؟
 ○ (۱) هیئت مؤتلفه اسلامی ○ (۲) چریک‌های فدایی خلق ○ (۳) مجاهدین خلق ○ (۴) حزب ملل اسلامی (درس ۱۰)

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

- ۵ مصدق امیدوار بود که دولت آمریکا در ماجرای نفت از ایران پشتیبانی کند.
 درست نادرست (درس ۹)
- ۶ دولت موقت به دلیل مخالفت با اشغال سفارت آمریکا استعفا کرد.
 درست نادرست (درس ۱۱)
- ۷ در سال ۱۳۷۰ سازمان ملل متحد رسماً رژیم بعثی عراق را به عنوان متجاوز و آغاز کننده جنگ معرفی کرد.
 درست نادرست (درس ۱۲)
- ۸ آیت‌الله غفاری زیر شکنجه به شهادت رسید.
 درست نادرست (درس ۱۰)

پ) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

- ۹ پس از مرگ لنین ----- دبیرکل حزب کمونیست، رقیب قدرتمند خود ----- را از سر راه برداشت. (درس ۸)
- ۱۰ اوج حماسه دفاع مقدس ملت ایران در عملیات ----- با رهایی ----- از اسارت دشمن رقم خورد. (درس ۱۲)
- ۱۱ خبر ارتحال حضرت امام را ----- به اطلاع مردم ایران و جهان رساند. (درس ۱۱)
- ۱۲ به دلیل ----- و -----، برخی از روزنامه‌نگاران در خارج از کشور اقدام به نشر روزنامه‌هایی به زبان فارسی کردند. (درس ۱)

ت) به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۱۳ پتر کبیر با چه اقداماتی روسیه را به قدرتی بزرگ تبدیل کرد؟ (درس ۲)
- ۱۴ در بُعد خارجی، موسولینی سودای چه اقداماتی را در سر داشت؟ (درس ۸)
- ۱۵ طراحان کودتای ۲۸ مرداد ۳۲، چگونه زمینه کودتا را فراهم نمودند؟ (درس ۹)
- ۱۶ مجلس خبرگان رهبری به چه دلیل حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را به رهبری برگزیدند؟ (درس ۱۲)
- ۱۷ در روش تاریخ‌نگاری نوین از نتایج چه علومی استفاده می‌شود؟ (درس ۱)

ث) به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

- ۱۸ سه شیوه تولید در عصر قاجار را نام برده و یکی را به دلخواه توضیح دهید. (درس ۴)
- ۱۹ مفاد قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟ (درس ۶)
- ۲۰ در زمان قاجار روابط ایران با سایر دولت‌های جهان چگونه بود؟ (درس ۳)
- ۲۱ در مورد مکتب نقاشی شیراز توضیح دهید. (درس ۲)

۲

۲

۳/۵

۰/۷۵

۱

۱

۰/۷۵

۱

۲/۵

۱/۵

۲

۲

تاریخ (۳)

پاسخ‌نامه آزمون (۱۱) نوبت اول

- ۱ گزینه ۲ (۰/۵)
- ۲ گزینه ۴ (۰/۵)
- ۳ گزینه ۱ (۰/۵)
- ۴ گزینه ۱ (۰/۵)
- ۵ درست (۰/۵)
- ۶ نادرست (۰/۵)
- ۷ درست (۰/۵)
- ۸ درست (۰/۵)
- ۹ ایرانیان فرنگ‌رفته (۰/۵)
- ۱۰ وثوق الدوله (۰/۵)
- ۱۱ میرزای شیرازی (۰/۵)
- ۱۲ ملا عبدالله زنوزی (۰/۵)
- ۱۳ عباس میرزا (۰/۵)
- ۱۴ جورج واشنگتن (۰/۵)
- ۱۵ انگلستان (۰/۵)
- ۱۶ ثقة‌الاسلام تبریزی (۰/۵)
- ۱۷

فتحعلی‌شاه برجسته‌ترین هنرمندان نقاش را در تهران گرد آورد و آنها را به کشیدن پرده‌های بزرگ برای نصب در کاخ‌ها تشویق کرد. در دوره ناصرالدین‌شاه، سنت نگارگری ایرانی تحت تاثیر هنر نقاشی مدرن اروپایی قرار گرفت و سبک نوینی در نقاشی به وجود آمد. (۱)

۱۸

امپراتوری اتریش - مجارستان (که نفوذ فراوانی بر اتحادیه آلمانی داشت) مخالف چین وحدتی بود و شکل‌گیری آلمان متحد را تهدیدی برای خویش می‌دانست. (۱)

۱۹

حملات پیاپی زیردریایی‌های آلمانی به ناوگان آمریکا موجب شد که کنگره آمریکا به آلمان اعلان جنگ دهد. (۱)

۲۰

کشاورزی ایران اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم میلادی مانند گذشته یک کشاورزی معیشتی نبود. (۰/۵)
چند برابر شدن تولید برخی از اقلام محصولات کشاورزی، به‌ویژه محصولات صادراتی مانند ابریشم، تریاک، تنباکو، پنبه و برنج. (۰/۵)

۲۱

۱. تاکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح طولانی زندگی شاهان و جنگ‌ها و فتوحات. (۰/۵)
۲. بی‌توجهی به زندگی اجتماعی و حیات فرهنگی و اقتصادی مردم (۰/۵)
۳. بی‌توجهی به علل و نتایج رویدادها و تحولات تاریخی (۰/۵)

- ۴. داشتن روحیه تملق و چاپلوسی (۰/۵)
- ۵. تاکید بر مصنوع و متکلف نویسی و پرهیز از ساده نویسی
- ۶. بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع

۲۲

موروثی شدن سلطنت در خاندان او (۰/۵)، حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی (۰/۵)، حل اختلافات مذهبی با عثمانی. (۰/۵)

۲۳

۱. محاکم عُرف که به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کردند. (۰/۵)
این محاکم را قضات و مأمورانی اداره می‌کردند که از مقام‌های حکومتی فرمان می‌بردند و حقوق می‌گرفتند. (۰/۵)
۲. محاکم شرع که دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می‌کردند. (۰/۵) در این محاکم، روحانیان قضاوت می‌کردند و هزینه‌های رسیدگی برعهده طرفین دعوا بود. (۰/۵)

۲۴

الف) در بعد داخلی :

۱. حکومت قاجار به سبب نداشتن تشکیلات منسجم و کارآمد اداری با مشکلات زیادی در اداره امور کشور مواجه بود. (۰/۵)
۲. رفتار مستبدانه شاه و زبردستان اغلب نالایق او که با بی‌عدالتی و دریافت مالیات‌های گوناگون از مردم همراه بود، بر کاستی‌ها می‌افزود. (۰/۵)
۳. ناکام ماندن اقدام‌هایی که برخی از صدراعظم‌های نوگرا مانند میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی، میرزا تقی‌خان امیرکبیر و میرزا حسین‌خان سپهسالار برای اصلاح روش کشورداری و نوسازی نهادهای حکومتی آغاز کرده بودند، باعث ناخرسندی آنان از خاندان حاکم شد. (۰/۵)

ب) در بعد خارجی :

۱. شکست‌های سیاسی و نظامی حکومت قاجار در برابر روسیه و انگلستان که منجر به جدایی سرزمین‌های پهناوری از خاک ایران در شمال و شرق کشور و گسترش نفوذ بیگانگان شد، ضربه مهلکی به حیثیت آن حکومت وارد کرد. (۰/۵)
۲. وقتی زاین در جنگ با روسیه به پیروزی رسید، حقارت و ضعف سلسله قاجار بیش از پیش آشکار شد؛ چون مردم روسیه را کشوری شکست ناپذیر می‌دانستند. (۰/۵)

پاسخ‌نامه آزمون (۱۲) نوبت اول

تاریخ (۳)

- ۱ گزینه ۳ (۰/۵)
- ۲ گزینه ۴ (۰/۵)
- ۳ گزینه ۳ (۰/۵)
- ۴ گزینه ۲ (۰/۵)
- ۵ نادرست (۰/۵)

۲۳

۱. فرهنگ کهن استبدادی، یعنی تفکر و روحیه انحصار طلبی، خودمحوری، بی‌اعتنایی به قانون، تحمل نکردن افکار و سلیقه‌های متفاوت و ترجیح دادن منافع فردی و خانوادگی بر منافع جمعی و ملی، مانعی بزرگ در مسیر تحقق آرمان‌ها و هدف‌های مشروطه خواهی بود. (۱)

۲. فقدان تشکیلات منظم اداری و اقتصادی به حکومت مشروطه اجازه نمی‌داد که حاکمیت ملی را در سرتاسر کشور برقرار کند. (۱)

۲۴

فرانسه برای خروج از انزوای سیاسی و پایان دادن به برتری‌جویی آلمان با روسیه و انگلستان پیمان‌های جداگانه‌ای منعقد کرد (۵/۵) که آنها را دوبه‌دو شریک و متحد سیاسی، نظامی و اقتصادی یکدیگر قرار می‌داد. (۵/۵)

انگلستان و روسیه نیز با بستن معاهده ۱۹۰۷م به اختلافات خود در ایران، افغانستان و تبت پایان دادند (۵/۵) و اتفاق سه‌گانه را در برابر اتحاد سه‌گانه به وجود آوردند (۵/۵).

پاسخ‌نامه آزمون (۳) نوبت اول

تاریخ (۳)

۱ گزینه ۴ (۵/۵)

۲ گزینه ۴ (۵/۵)

۳ گزینه ۲ (۵/۵)

۴ گزینه ۲ (۵/۵)

۵ درست (۵/۵)

۶ درست (۵/۵)

۷ نادرست (۵/۵)

۸ درست (۵/۵)

۹ آصف الدوله (۵/۵)

۱۰ شیراز - کریم‌خان (۱)

۱۱ قانون اساسی (۵/۵)

۱۲ مهدی سودانی (۵/۵)

۱۳ نادرشاه افشار (۵/۵)

۱۴ اولیور کرامول (۵/۵)

۱۵ روسیه (۵/۵)

۱۶ سید جمال واعظ (۵/۵)

۱۷

ارگ کریمخانی (۵/۵)، مسجد (۵/۵)

بازار، حمام وکیل، و بازسازی آرامگاه حافظ، سعدی و باغ دلگشا، بناهایی کلاه فرنگی با کاربرد تفریحی (بنایی کوچک و گاهی تزئینی بود که وسط باغ‌ها یا تفریحگاه‌ها ساخته می‌شد) گسترش یافت.

۱۸

«صلح، زمین، نان» (۵/۵) «تسلط کارگران بر تولید» (۵/۵) «همه قدرت از آن شوراها» (۵/۵)

۶ درست (۵/۵)

۷ نادرست (۵/۵)

۸

ماهیت استبدادی حکومت قاجار (۵/۵) - نبود آزادی بیان (۵/۵)

۹ عادل شاه (۵/۵) - ابراهیم شاه (۵/۵)

۱۰ روسیه (۵/۵) - ترکمنچای (۵/۵)

۱۱ رئیس الوزراء (۵/۵)

۱۲ بیسمارک (۵/۵)

۱۳ میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده (۵/۵)

۱۴ حاج ابراهیم کلانتر (۵/۵)

۱۵ میرزای نائینی (۵/۵)

۱۶

بعد از معاهده ترکمنچای، روس‌ها مناطق وسیعی از ایران در شرق دریای مازندران (خوارزم و ماوراءالنهر) را تسخیر و عهدنامه آخال را بر حکومت قاجار تحمیل کردند. (۱)

۱۷

در پی قتل ولیعهد اتریش و همسرش به دست یک صرب ملی‌گرا در شهر سارایوو مرکز بوسنی، اتریش به صربستان مستقل اعلان جنگ کرد. (۱)

۱۸

تعزیه که ریشه در آیین‌های باستانی داشت، در عصر صفوی برای بزرگداشت حماسه کربلا و شهادت امام حسین (ع) رواج یافت (۵/۵) در دوره ناصرالدین شاه گسترش یافت. یکی از مکان‌های اجرای آن تکیه دولت بود. (۵/۵)

۱۹

انواع کتاب‌ها (تاریخی، ادبی، خاطرات، سفرنامه‌ها، زندگی‌نامه‌ها) (۵/۵) نشریات (روزنامه‌ها و مجلات) (۵/۵)؛ اسناد و منابع آرشیوی، بناها، وسایل و ابزارها.

۲۰

کاخ خورشید (۱)

۲۱

برادرزاده‌اش باباخان که به فتحعلی‌شاه معروف شد (۵/۵)، زمام امور را به دست گرفت. سال‌های نخست سلطنت به سرکوب شورش‌های داخلی و تحکیم پادشاهی در خاندان قاجار گذشت. (۵/۵)

۲۲

شهرهای تبریز، کاشان، همدان، اصفهان، کرمان، اراک و ولایت‌های کردستان و آذربایجان از مهم‌ترین مراکز قالی‌بافی دوره قاجار بودند. (۵/۵) تجار داخلی و سرمایه‌گذاران خارجی در تبریز و اراک کارگاه‌های کوچک و بزرگ فرش دایر کرده بودند. (۵/۵)

تحوّلات تاریخ‌نگاری دوره معاصر

۱- تاریخ‌نگاری سنتی:

- تاریخ‌نگاری سنتی: ادامه وقایع‌نگاری و مجلس‌نویسی‌های دوره صفوی و پیش از آن محسوب می‌شود.
- مورخان سنتی اغلب اهل شعر و ادب بودند و آثار خود را با خصوصیات ادبی تألیف می‌کردند.

- ۱- تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح زندگی شاهان، جنگ‌ها و فتوحات
۲- بی‌توجهی به زندگی اجتماعی و حیات فرهنگی و اقتصادی مردم
۳- بی‌توجهی به علل و نتایج رویدادها و تحولات تاریخی
۴- داشتن روحیه تملق و چاپلوسی
۵- تأکید بر مصنوع و متکلف‌نویسی و پرهیز از ساده‌نویسی
۶- بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع

- شیوه تاریخ‌نگاری دوران افشاریه و زندیه ← ادامه تاریخ‌نویسی عصر صفویان بود.

نمونه‌هایی از آثار تاریخی	افشاریه	نام اثر: جهانگشای نادری و دره نادره / مؤلف: میرزا مهدی‌خان استرآبادی / محتوا: فتوحات نادر را شرح می‌دهد و وی را ستایش می‌کند.
	زندیه	نام اثر: تاریخ گیتی‌گشا / مؤلف: میرزا محمدصادق موسوی / محتوا: تاریخ زندیه را با اسلوبی مصنوع و دشوار همراه با تملق از فرمانروایان زند نوشته است.

۲- تاریخ‌نگاری جدید:

- جنگ‌های ایران و روسیه و توجه زمامداران و نخبگان به دلایل پیشرفت غرب و عقب‌ماندگی جامعه ایران
- ترجمه آثار اروپا از زمان عباس میرزا
- تأسیس مدرسه دارالفنون و ایجاد دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی در زمان ناصرالدین شاه
- توجه و تلاش محمد حسن‌خان اعتمادالسلطنه، مورخ و رئیس دارالترجمه همایونی به ترجمه آثار اروپایی به زبان فارسی و آشنایی مورخان ایران با بینش و روش مورخان اروپایی
- گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان و کشفیات باستان‌شناسی در ایران منابع نوینی را پیش روی مورخان قرار داد.

انتقاد به تاریخ‌نویسی سنتی

نام منتقدان	محتوا و ویژگی‌های انتقادی
۱- خاوری شیرازی	از مورخان مشهور زمان فتحعلی‌شاه و نویسنده تاریخ ذوالقرنین. او به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان داد و به نکوهش تملق‌گویی پرداخت.
۲- میرزا محمدجعفر خورموجی	او مورخ عصر ناصری بود و مؤلف کتاب حقایق الاخبار ناصر، از منتقدان تملق‌گویی بوده، نخستین کسی است که واقعتاً قتل امیرکبیر را بازتاب داده است.
۳- محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه	مؤلف کتاب صدرالتواریخ، دوری از پرده‌پوشی و مداحی‌های رایج از ویژگی‌های آثار اوست. او همچنین از امیرکبیر ستایش می‌کند.
۴- فتحعلی‌خان آخوندزاده	یکی از متفکران دوره قاجار، او در رساله «ایراد» شیوه تاریخ‌نویسی رضاقلی‌خان هدایت را به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع مورد انتقاد قرار می‌دهد.
۵- میرزا آقاخان کرمانی	مورخ عصر قاجار او معتقد بود مورخان اروپایی با بررسی سیر حوادث و مطالعه علل و نتایج رویدادها به قوانینی دست یافته‌اند که آن‌را «حکمت تاریخی» می‌نامند.

روش تاریخ‌نگاری جدید

- ۱- استفاده از روش تحقیق علمی
- ۲- بهره‌برداری از منابع، اسناد و مدارک معتبر و گزینش و نقد آن‌ها در ارزیابی رویدادهای تاریخی
- ۳- به‌کاربردن زبان ساده و بدون تکلف
- ۴- بهره‌گیری از یافته‌های علوم باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی و اسطوره‌شناسی.

بینش تاریخ‌نگاری جدید

- ۱- گسترش مدارس جدید
 - ۲- تأسیس دانشگاه و رایج شدن آموزش تاریخ به‌عنوان یک رشته علمی
 - ۳- ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی
 - ۴- تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان
- عوامل مؤثر در رشد تاریخ‌نگاری جدید در دوره معاصر
- اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی ← بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود.
- اساس کار تاریخ‌نگاری جدید ← در تاریخ‌نویسی نوین ← جنبه‌های گوناگون حیات انسان اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بررسی می‌شود.
- انقلاب مشروطه ← تأثیر عمیقی بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی داشت و توجه آنان را به ابعاد گوناگون رویدادهای تاریخی به‌ویژه نقش مردم جلب کرد.

به‌ویژه در کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» ← نوشته میرزا محمد ناظم الاسلام کرمانی

- ۱- توجه به مردم
 - ۲- نقش طبقات اجتماعی مختلف در انقلاب مشروطیت
- ویژگی‌های کتاب تاریخ بیداری ایرانیان

۱- نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر

۲- جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران

۳- کودتای ۱۲۹۹ و ۱۳۳۲

۴- جنبش ملی شدن نفت

۵- انقلاب اسلامی

گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر

الف) انواع کتاب‌های مورد استفاده در پژوهش‌های تاریخی دوره معاصر

۱- تاریخی ← کتاب‌هایی که در دوره معاصر به‌ویژه عصر قاجار با رویکرد سنتی و جدید نوشته شده‌اند و نیز مورخان اروپایی. / ۲- خاطرات ← خاطرات شخصیت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی یا مردم عادی که حاوی اطلاعات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و شرح حال رجال آن دوره است. / ۳- سفرنامه ← شامل خاطرات سفر مقام‌ها و رجال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دوره قاجار یا سفرا و مأموران و بازرگانان و جهان‌گردان خارجی است و حاوی اطلاعات اقتصادی مانند مالیات، گمرک، راه‌ها و مسائل اجتماعی از قبیل آداب و رسوم، پوشاک و تغذیه و مباحث فرهنگی، دینی، هنری و معماری است. / ۴- آثار ادبی / ۵- زندگی‌نامه‌ها (تذکره‌ها) / ۶- کتاب‌های جغرافیایی / ۷- متون کلامی، فقهی، فلسفی و حقوقی

ب) نشریات

- نشریه (روزنامه) به‌عنوان رسانه گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن جدید غرب بود که در دوره قاجار به ایران راه یافت.
- نشریات از طریق آگاهی‌بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایرانی گذاشتند.

- ۱- کاغذ اخبار ← اولین روزنامه ایرانی که به‌وسیله میرزا صالح شیرازی در تهران منتشر شد. (۱۲۵۳ ق)
 - ۲- وقایع اتفاقیه ← توسط امیرکبیر با هدف رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعه فکری و فرهنگی جامعه منتشر شد که بعداً به روزنامه «دولت علیه ایران» تغییر نام داد.
- نشریات قدیمی منبع پژوهشی ارزشمندی در مطالعات تاریخ معاصر محسوب می‌شوند، پژوهشگران با مراجعه به این منابع سودمند می‌توانند دیدگاه‌ها و مواضع احزاب را که نشریاتی منتشر می‌کردند، مورد بررسی قرار دهند.

پ) اسناد و منابع آرشیوی

- اسناد: شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می‌شوند.
- آرشیو: محلی برای نگهداری، حفاظت مرمت، طبقه‌بندی و آماده‌سازی برای استفاده محققان است.
- آرشیو ملی: محل نگهداری اساسی‌ترین و مهم‌ترین اسناد و مدارک باارزش و معتبر مربوط به آن کشور است.

- اسناد آرشیوی حاوی اطلاعات بسیار باارزش و منحصر به فرد درباره مسائل:
 - ۱- سیاسی
 - ۲- اداری
 - ۳- اقتصادی (مالی، ملکی و معاملات)
 - ۴- فرهنگی
 - ۵- دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

ت) بناها، اشیاء و وسایل

- ۱- آثار معماری شامل بناها، خیابان‌ها، کوچه‌ها و میدان‌ها / ۲- اشیاء و لوازم به جامانده، سکه‌ها، جواهر آلات مهرها و نشان‌ها

ایران و جهان در آستانه دوره معاصر

درس ۲

ایران از نادرشاه افشار تا آقا محمدخان قاجار

وضعیت ایران پس از سقوط اصفهان

- ۱- آشفته‌گی امور و بروز هرج و مرج و آشوب‌های داخلی / ۲- ناتوانی افغان‌ها در تسلط بر تمام قلمرو صفوی و ناآشنایی با اصول کشورداری / ۳- اشغال بخش‌هایی از شمال و غرب ایران توسط روس‌ها و عثمانی‌ها

تأسیس حکومت افشاریه

- پیشینه ایل افشار در عصر صفویه } از ایل‌های قزلباش بود که در به سلطنت رساندن حکومت صفوی نقش داشتند.
- بخشی از ایل افشاری برای محافظت مرزهای خراسان در برابر هجوم ازبکان به نواحی شمال آن دیار کوچانده شدند.

مقدمات به قدرت رسیدن نادر

- ۱- همراهی با تهماسب دوم شاهزاده صفوی پس از سقوط اصفهان / ۲- به دست گرفتن ابتکار عمل پس از کشته شدن فتحعلی‌خان قاجار و رسیدن به فرماندهی سپاه تهماسب دوم / ۳- شکست دادن افغان‌ها در چندین جنگ / ۴- پیروزی ملی در چندین جنگ بر سپاه عثمانی و آزادسازی سرزمین‌های اشغالی ایران / ۵- خروج روس از قلمرو ایران با مشاهده قدرتمندی سپاه نادر / ۶- برکناری تهماسب از قدرت به بهانه بی‌کفایتی / ۷- فراخوان علما و سران ایل‌ها و طوایف به شورای دشت مغان و بیان شرایط خود برای پذیرش سلطنت

شرایط نادر برای پذیرش سلطنت در شورای دشت مغان

- ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او / ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی / ۳- حل اختلاف مذهب با دولت عثمانی
- علل عدم حل اختلاف عثمانی‌ها با ایران در دوره نادر شاه: } ۱- کارشکنی‌های عثمانی‌ها
- ۲- گرفتاری‌های داخلی و خارجی نادر

- علت اهمیت حکومت نادر: در زمانی که آشوب‌های داخلی و هجوم ارتش‌های بیگانه موجودیت کشور را به خطر انداخته بود، وارد میدان شد و ایران را از خطرهای تهدیدهای جدی نجات داد.

- عوامل ناکامی نادر در برقراری امنیت پایدار و تثبیت و انتقال قدرت } ۱- اشتغال پیوسته او به جنگ
- ۲- دریافت مالیات‌های اضافی از مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ
- ۳- مهم‌تر از همه بدگمانی وی به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش